

Media – eros – przemoc. Sport w czasach popkultury, red. Andrzej Gwoździ. Universitas, Kraków 2013 (pozycja w miękkiej oprawie, 342 strony)

Sprawność fizyczna, od której niejednokrotnie uzależnione było przetrwanie człowieka, oraz problem sportu i rekreacji zajmowały myślicieli już od czasów Homera. Podczas gdy *Iliada* i *Odyseja* opisywały ciała wygimnastykowanych wojowników, Igrzyska Olimpijskie były powodem do chwilowego zawieszenia codziennego rytmu życia. Sport i rywalizacja, czy to pod postacią turniejów rycerskich czy tańców na królewskich dworach,

stanowiły ważną część życia człowieka, a humaniści i filozofowie doszukiwali się w ćwiczeniach fizycznych czynnika budującego zarówno siłę fizyczną, jak i psychikę człowieka. Grecka kalokagatia, wpływ wychowania fizycznego na jednostkę w badaniach Johana GutsMuthsa i Johna Dewey'a, czy też analiza zachowań ludycznych Johana Huizingi – to tylko nieliczne przykłady świadczące o tym, że aktywność fizyczna od zawsze budziła zainteresowanie filozofów i teoretyków i badaczy kultury.

Media – eros – przemoc. Sport w czasach popkultury to interesujący zbiór przekładów traktujących o wzajemnych relacjach widowisk sportowych i mediów pod redakcją Andrzeja Gwoźdź. Gwoździ uprzedza we wstępie, że książka nie jest leksykonem, który wyczerpuje ten obszerny temat. Mimo iż część tekstów odwołuje się do antycznych i mitologicznych źródeł sportu i współzawodnictwa, książka nie proponuje diachronicznej analizy zjawiska, brak jej usystematyzowanego klucza, co jednak pozwala czytelnikowi na swobodną, niekoniecznie linearną, lekturę. Publikacja pod redakcją Gwoźdźa stanowi raczej zbiór esejów o antropologicznych i społecznych rezultatach fuzji sportu, kultury i środków masowego przekazu. Szczególną uwagę autorzy poświęcają dwóm zjawiskom: transmisji rozgrywek i zawodów sportowych w telewizji oraz cielesności sportowców.

Temu pierwszemu zjawisku krytycznie przyglądają się Margaret Morse, Ava Rose i James Friedman, Hans U. Gumbrecht, Jannings Bryant i Susan Birrell wraz z Johnem W. Loyem, Britta Neitzel i Michel Colin. Ich rozważania oscylują między mediatyzacją sportu, dzięki której na daną dyscyplinę nałożona zostaje czytelna dla widza narracja, a swego rodzaju usportowieniem mediów, które coraz częściej poświęcają odrębne magazyny, portale internetowe czy też

kanały telewizyjne na transmisję np. rozgrywek ligowych. Paradoksalnie, rozwój środków masowego przekazu i coraz większe zainteresowanie mediów sportem, prowadzi do przeniesienia akcentu z umiejętności danego zawodnika na jego lub jej życie prywatne (Margaret Morse, *Sport w telewizji: powtórka i przedstawienie na ekranie*). Zauważa to także Gwóźdź, mówiąc we wstępie o przejmowaniu przez sport narracji i, w pewnym stopniu, dramaturgii. Autorzy odnoszą się do metafory teatru mówiąc o wytwarzaniu obecności (Hans U. Gumbrecht, *Piękno sportu zespołowego*) nie tylko sportowca-aktora lecz także widza czy też widza-kibica (Ava Rose, James Friedman, *Sport telewizyjny jako zmas(s)-kulinizowany kult dystrakcji*).

Sport, dzięki swojej inkluzywnej i najczęściej prostej formule, daje szansę na uczestnictwo znacznej części społeczeństwa. Wraz z rozwojem mediów ten rodzaj partycypacji zdaje się intensyfikować, a transmisje telewizyjne, zdjęcia i wywiady ze sportowcami w gazetach czy radiu skracają dystans między widzem a widowiskiem, umożliwiając np. kibicowanie i obserwację dyscyplin odbywających się w trudno dostępnych lub odległych lokalizacjach. To oddziaływanie transmisji na widza sportowego jest niejednoznaczne i zajmuje w wybranych tekstach istotne miejsce. Rose i James twierdzą, iż obecność widza tworzona jest na podobieństwo komentatorów, którzy dzięki telewizji i możliwości ponownego obejrzenia np. gola widzą więcej i dokładniej niż sami gracze. Odminną perspektywę proponuje Morse, która postrzega widza-kibica jako absolutnie odseparowanego obserwatora wydarzeń. Colin w *Rozumienie przekładu audiowizualnego* przedstawia jeszcze inną wizję – widz staje się podmiotem kognitywnym, któremu telewizja dostarcza zdarzenia i obrazy. Niejednoznaczna rola telewidza-kibica wynika z charakteru samej relacji sportowej. Porównanie mechanizmów reprezentacji sportu w mediach do przedstawienia teatralnego, w którym fabuła oraz reakcje publiczności są uzależnione od stopnia ingerencji mediów w dane widowisko sprawia, że figura bohatera – herosa – idola jest definiowana nie tyle przez medale, co przez czynniki subiektywne, takie jak rankingi popularności. To właśnie opisowi i analizie postaci sportowca oraz estetyce ciała w sporcie poświęcona jest druga część esejów, obejmująca teksty autorstwa Manfreda Schneidera, Allena Guttmanna, Bena Bachmaira, Jeana Baudrillarda, Anne Cooper-Chena i Wolfganga Welscha. Ciało, eksponowane i eksploatowane podczas uprawiania sportu, budzi skojarzenia z antycznymi herosami, a widzowie nadają sportowcowi status bohatera (Manfred Schneider, *Erotyka sportu telewizyjnego*). Schneider zaznacza, że transmisje sportowe skupiają się na przekazie wizualnym i z tego powodu ciało, w nieunikniony sposób, staje się przedmiotem obserwacji. Wtórzuje mu Guttman (*Lekkoatletyka, Eros i kultura popularna*), dla którego erotyzm i siła są nieodzownymi cechami charakteryzującymi sportowca, ze szczególnym uwzględnieniem ciała kobiety-

sportowca, które relatywnie niedawno przeniknęło do publicznej świadomości oraz „widoczności” zajmując obecnie ważną rolę w sportowej ikonografii. Za dobry przykład wizerunku sportowca, którego cielesność jest wykorzystywana poza – w tym przypadku – kortem, może służyć wizerunek sióstr Williams, reklamujących np. ubrania sportowe. Fizyczność kobiety-sportowca, obnażanie ciała, napiętych mięśni oraz zwielokrotnienie i przybliżenie tych obrazów dzięki telebimom lub aparatom fotograficznym pobudza zmysły widza przez co spada zainteresowanie sportem właściwym. Kibice i obserwatorzy mogą nasycić wzrok, a ponowoczesny sportowiec musi pogodzić się z uwikłaniem w erotyzowane, audiowizualne reprezentacje własnej osoby.

Autorzy zgromadzonych w tomie tekstów usiłują znaleźć przyczyny dla fascynacji ciałem w sporcie nawet wówczas, gdy jest ono okaleczone, kontuzjowane lub faulowane przez przeciwnika, co przy natężeniu brutalności wielu dyscyplin ma miejsce coraz częściej. Bachmair w *Piekielnej inscenizacji w komunikowaniu masowym* przyrównuje ową brutalność do rozpoznawalnych i symbolicznych gestów teatralnych, czytelnych dla ogółu widzów, które tworzą strukturę widowiska. Godnym uwagi komentarzem na temat przemocy towarzyszącej sportowi jest tekst Baudrillarda „Syndrom Heysel”, w którym sport umieszczony został w kontekście politycznym i tożsamościowym, a agresja i brutalność zostały wpisane we współzawodnictwo. Podczas gdy dla Baudrillarda sport jest zjawiskiem upolitycznionym i sterowanym przez media, Welsch ze względu na oderwanie sportu od zwyczajnego życia postrzega go jako przedsięwzięcie estetyczne i jeden z rodzajów sztuki (*Sport – przez pryzmat estetyki, a nawet widziany jako sztuka*). Twierdzi, że sport, dzięki zbliżonym do sztuki mechanizmom i symbolizmowi, jest w stanie pełnić rolę sztuki dla publiczności, której sztuka nie osiąga.

Sport stał się specyficznym elementem kultury oddziałującym na odbiorcę niezależnie od miejsca obserwacji czy kibicowania, a uczestnicy widowisk sportowych i ich ciała odnalazły się na rynku medialnym. Sport jako przedmiot badań krytycznych pozwala dostrzec mechanizmy rządzące różnymi dyscyplinami sportu i umieścić je w nowych, nieoczywistych do tej pory kontekstach. Tematy podjęte przez autorów w antologii badane są przy użyciu szerokiego spektrum narzędzi metodologicznych. Czytelnik antologii ma szansę zestawzić sport z psychoanalizą, studiami genderowymi czy naukami społecznymi i dokonać własnej oceny tego złożonego zjawiska.